

Das Alluvium wird deshalb hier **in seiner ganzen Breite** überschwemmt.

Die grosse Stauhöhe bei Venlo (9.71 m.) ist die Folge einer lokalen Einengung des Tales. Auch hier wird das Alluvium zum grössten Teil überflutet.

Im Segment Arcen-Gennep ist zwar die Breite des inundierte Streifens ziemlich bedeutend, aber da die Flussaue hoch (6—4 m.) über M. R. liegt (wahrscheinlich wird sich herausstellen, dass diese hochgelegene Flussaue zu betrachten ist als einen Teil des Alt-Alluviums) ist die Ansteigung der Maas hier dennoch beträchtlich (8—6 m.).

Die Abnahme des Gefälles und damit der Wassergeschwindigkeit stromabwärts muss übrigens ein stärkeres Ansteigen verursachen, da das totale Quantum Wasser, welches durch die verschiedenen Querprofile passiert, konstant sein muss.

Inhaltsverzeichnis.

Vorwort	S. 89
Verzeichnis der benützten Literatur	„ 90
Hauptterrasse	„ 90
Zweite Interglazialzeit	„ 91
Mittelterrasse	„ 91
Dritte Interglazialzeit	„ 93
Niederterrasse	„ 94
Alluvium	„ 96
Breitenunterschiede der überschwemmten Gebiete	„ 97
Höhenunterschiede zwischen Mittelwasser und überschwemmter Flussaue	„ 97
Höhenunterschiede zwischen Mittelwasser und der Hochflut v. Dez. 1880	„ 97
Inhaltsverzeichnis	„ 98

- 18) Vgl. (1) S. 2.
- 19) Vgl. (10) Profile.
- 20) Vgl. (3) S. 151 Alinea 5, (4) S. 148, (10) Profil, sowie (13).
- 21) Vgl. (12) Profile.
- 22) Ueber die petrografische Zusammensetzung der Schotter der verschiedenen Terrassen sehe man z.B. (12) S. 134 u. 142.
- 23) Nach Klein (6) S. 69 ist die Maas nach Ablauf der Mindeleiszeit nie mehr durch den Grossen Graben geflossen (vgl. aber auch (6) S. 67). Briquet (1) S. 9 betrachtet den heutigen Maaslauf als der Bildung des Grossen Grabens und des Peelhorstes antezedent.
- 24) Meine Arbeit ist sehr gefördert worden durch die freundliche Hilfe (Einsichtgabe und Ueberlassung von Karten, Profilen usw.), welche ich von Seiten der Herren Ingenieure des Rijkswaterstaat erfahren habe.
Es ist mir eine angenehme Pflicht, hier Herrn F. L. Schlingemann, Herrn C. T. C. Heijning, sowie Herrn Sollewijn Gelpke meinen besten Dank auszusprechen.
- 25) Vgl. (6) S. 68 Alinea zwei, letzte Zeile, (1) S. 2, (12) S. 131 und (5) S. 2 letzte Alinea.
- 26) Vgl. (3) S. 14 und (9) S. 124.
- 27) Vgl. auch die Karte (11).
- 28) Vgl. (3) S. 148.
- 29) Vgl. (3) S. 149, alinea 1 und 2.
- 30) Eine ähnliche Auflösung der Niederterrasse in Inseln beobachteten Wunstorf und Fliegel beim Rhein, vgl. (12) S. 144.
- 31) Vgl. (18) Blätter Elmpt, Birgelen und Heinsberg.
- 32) Zwischen Well und de Looy.
- 33) Hierunter wird hier jene Höhe verstanden, welche am meisten auftritt. Das ist also nicht genau dasselbe, wie die mittlere Höhe, aber beide Werte werden nicht viel von einander abweichen. Da auf den Karten (16) die Höhenzahlen nicht regelmässig verteilt liegen, ist es nicht ausführbar, die mittlere Höhe des Terrains zu berechnen. Obendrein ist diese gewöhnliche Höhe vom physiographischen Standpunkt die wichtigere.
- 34) ca. 1 km. östlich von Well.
- 35) Nach (3) S. 151 ist die bedeutende Breite des Alluviums und das starke Meandern der Maas in diesem Abschnitt tektonischen Ursachen zuzuschreiben.

AVIFAUNA der Nederlandsche Provincie Limburg,

benevens eene vergelijking met die der aangrenzende gebieden door

P. A. HENS, Valkenburg L.

Fam. : **CERTHIIDAE.**

GENUS : **CERTHIA** L. 1758.

43. *Certhia brachydactyla brachydactyla* Biehm. Kortteenige Boomkruiper.
Volksn. : Baumleuperke en Kleddermenneke. Duitsch: Garten-Baumläufer. Fransch: Grim-pereau familier.

Waar eenigszins voldoende geboomte aanwezig, overal gemeen door de geheele provincie als broed- en zwerfvogel.

In de vlakten van het Rijnland, welke terstond aan onze provincie grenzen, broedt deze soort eveneens algemeen. Bovendien werd aldaar bij Müddersheim, Kreis Düren, op den trek, 19 Sept. 1909, een exemplaar van den Langteenigen Boomkruiper, *Certhia familiaris macrodactyla* Brehm, geschoten, een soort, welke als broedvogel meer

Oostelijk en Zuid-Oostelijk, o.a. in het Teutoburgerwald en de Hunsrück voorkomt (le Roi u. Geyr von Schweppenburg. „Beiträge“ p. 114). Deze laatstgenoemde soort is evenwel nog nimmer in Nederland aangetroffen.

Volgens schriftelijke mededeeling van Ridder G. van Havre, komen in België beide soorten voor; familiaris evenwel alleen in de subalpine zone. Exemplaren door hem uit de Ardennen ontvangen bleken tot *brachydactyla* te behooren.

No. 42. *Motacilla alba alba* L. - Witte Kwikstaart

(op den achtergrond). ♂ 11 Mei 1922. Houthem,

Coll. P. Hens. Cat. No. 1115.

Gewone broedvogel in Limburg.

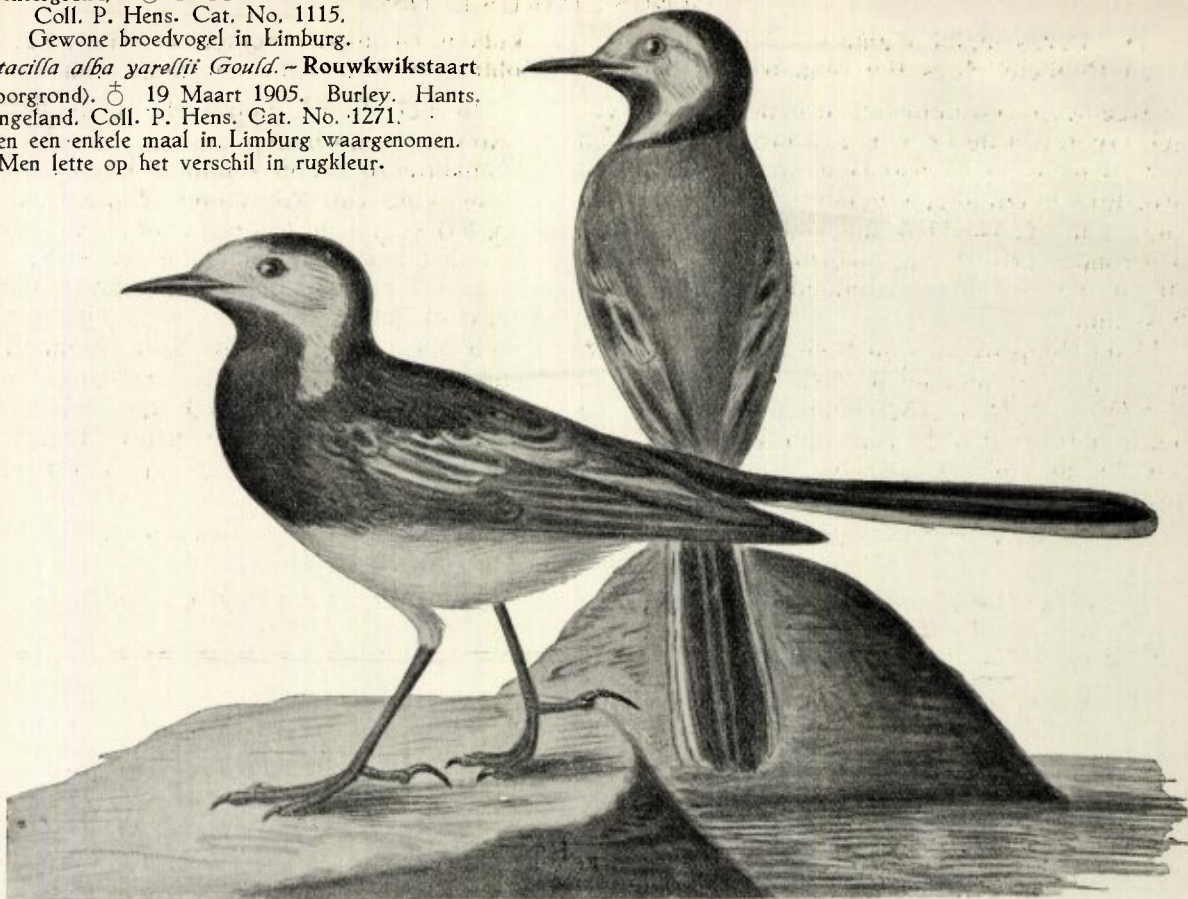
- *Motacilla alba yarellii* Gould. - Rouwkwikstaart

(op den voorgrond). ♂ 19 Maart 1905. Burley. Hants.

Engeland. Coll. P. Hens. Cat. No. 1271.

Misschien een enkele maal in Limburg waargenomen.

Men lette op het verschil in rugkleur.

Fam. : SITTIDAE.

GENUS : SITTA L. 1758.

44. *Sitta europaea caesia* Wolf. Boomklever. — Volksn. : Turksche Boomhakker.

Deutsch : Spechtmeise. Fransch : Sittelle ordinaire.

Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 24) zegt omtrent de verbreiding dezer soort in Limburg : „Broedt tamelijk talrijk in het Zuiden ; „in het Noorden zag ik hem nog niet”. Ik heb het voorkomen van dezen vogel in onze provincie getoetst aan de mij ten dienste staande gegevens en kom nu voor de verschillende gebieden tot het volgende resultaat :

Gebied I. Broedend waargenomen in de omgeving van Kerkrade (legsels van 13 Mei 1912 in coll. Merckelbach en ♂ juv. 4 Juni 1911, in coll. Nillesen), Valkenburg (o.a. in 1919, 1920, 1921, 1922 en 1923), Houthem, Nuth (P. Cremers) enz. Overal in bosschen en tuinen rondzwervend en plaatselijk soms talrijk.

Gebied II. Enkele malen in den zomer zoowel als in den herfst waargenomen in de omgeving van Steil (Riotte. Ardea. 1913. p. 63).

Gebied III. Broedend waargenomen in het bosch van het Kast. Hillenraad bij Swalmen. Op 29 April 1922 trof ik een paartje in de bosschen tusschen Susteren en de Duitse grens.

Overigens in dit gebied in het najaar en in den winter meermalen zwervend aangetroffen.

Gebied IV. Broedend waargenomen te Ottersum (J. Vallen).

Gebied V. In de collectie Beckers bevinden zich verschillende exemplaren afkomstig uit de omgeving van Weert. Vermoedelijk in dit gebied ook broedvogel. F. van Baar kent de soort evenwel als zoodanig niet uit de omgeving van Venray.

Waar in het Zuiden der provincie het loofhout, vooral beuken, meer wordt aangetroffen dan in het Midden en Noorden, ligt het voor de hand, dat de Boomklever, die dit hout uitsluitend als verblijfplaats kiest, in Zuid-Limburg talrijker wordt aangetroffen dan in de overige deelen der provincie.

In de aan Limburg grenzende deelen der Rijnprovincie hoofdzakelijk zwerfvogel ; broedt daar slechts in klein aantal van af Wezel tot Aken (le Roi. V. f. d. R. p. 251). Dubois (N. R. d. O. p. 189) vermeldt de soort als algemeen in België voorkomend, o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 108).

Fam. PARIDAE.

GENUS : PARUS L. 1758.

45. **Parus major major** L. Koolmees. — Volksn. Biemus, Schiet in 't vuur, Keesmees en Dobbele Mees (bij Maastricht). Duitsch : Kohlmeise. Fransch : Mésange charbonnière.

Algemeen voorkomende broed- en zwerfvogel. Overal in de provincie waargenomen. Een der talrijkste meezensoorten, welke buiten den broedtijd, hetzij alleen, hetzij in gezelschap van andere meezensoorten, meestal in groote troepen rondzwervt. Ik zag meermalen troepen van 20 en meer stuks, uitsluitend uit deze soort bestaande.

In de Rijnprovincie en België (Dubois. N. R. d. O. p. 196) algemeen verbreid. Volgens le Roi (V. f. d. R. p. 252) komt de Koolmees in het gebergte talrijker voor dan de Pimpel, terwijl in de vlakten juist het omgekeerde het geval is.

46. **Parus caeruleus caeruleus** L. Pimpelmees. — Volksn. : Blauwmees en Biemees. Duitsch : Blaumeise. Fransch : Mésange bleue.

Gelijk de vorige soort, doch m.i. niet zoo talrijk als deze. In de Rijnprovincie in de vlakten talrijker dan de Koolmees (le Roi. V. f. d.

In het Zuid-Limburgsche heuvelland is de Koolmees talrijker dan de Pimpel. Hetzelfde constateerde ik in sommige jaren ook voor de omgeving van Roermond. Riotte (Ardea. 1913. p. 64) noemt de Pimpel voor de omgeving van Steijl bijna even algemeen als de Koolmees.

De Heer J. Vallen deelde mij in 1922 mede, dat alle meezensoorten in de omgeving zijner woonplaats, Ottersum, zeer verminderen en hij in de laatste jaren de uitgehangen nestkastjes niet meer bewoond kan krijgen. — De strenge winter 1923—24 heeft, althans in Zuid-Limburg veel afbreuk gedaan aan den meezenstand.

R. p. 252). Ook in België algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 196).

47. **Parus ater ater** L. Zwarte Mees. — Duitsch : Tannenmeise. Fransch : Mésange noire.

Broedt in naaldbossen. Haar voorkomen in een bepaalde streek is derhalve geheel van de aanwezigheid van dennen- en sparrenbossen afhankelijk. — Buiten den broedtijd rondzwervend, ook in parken en tuinen met bijna uitsluitend loofhout.

Daar groote naaldbossen hoofdzakelijk worden aangetroffen in het Noorden en Midden der provincie, ligt het voor de hand, dat de soort voornamelijk daar als broedvogel wordt aangetroffen.

Waargenomen in :

Gebied I. Zwerfvogel van September tot Maart. Waargenomen o.a. in de omgeving van Kerkrade (Nillesen. Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 25), Valkenburg (♂ 4 Maart 1919, coll. Hens) en Houthem (? 23 Oct. 1919 en ♀ 25 Oct. 1920, coll. Hens).

Gebied II. Op zwerftochten in de naald-

bossen langs het Maasdal ; in den winter tot bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 64).

Gebied III. Broed- en zwerfvogel om Roermond, Swalmen, Herkenbosch, Vlodrop enz.

Gebied IV. In den winter waargenomen te Ottersum (J. Vallen).

Gebied V. Broed- en zwerfvogel in de dennenbossen tusschen Roermond en Weert. Waarschijnlijk ook broedend te Helden—Panningen (J. Esser).

In de aangrenzende deelen der Rijnprovincie hoofdzakelijk zwerfvogel. Slechts hier en daar broedend waar veel naaldhout voorkomt o.a. bij Viersen, Aken enz. (le Roi. V. f. d. R. p. 252). Ook in België zwerf- en broedvogel (Dubois. N. R. d. O. p. 196). Vrij algemeene broedvogel in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 111).

48. **Parus cristatus mitratus** Brehm. Kuifmees. — Duitsch : Mitteleuropäische Haubenmeise. Fransch : Mésange huppée.

Ook deze soort is hoofdzakelijk een bewoner van naaldbossen en geldt derhalve voor haar hetzelfde als vermeld voor *Parus ater*.

Waargenomen in :

Gebied I. In najaar en winter in grooter of kleiner aantal rondzwervend ; soms talrijk o.a. in October 1920 in het Ravensbosch te Houthem. Verder waargenomen te Valkenburg (♀ 28 Nov. 1920 in mijn collectie) en Houthem (♂ 23 Oct. 1919 in mijn collectie). Pater Augustinus zag er te Merkelbeek, 4 Oct. 1911, 11 Maart 1912 en 27 Oct. 1912 (Maandbl. Natuurh. Gen. 1913. No. 6. p. 24). Nillesen zag er geen te Kerkrade.

Gebied II. Een hoogst enkele maal op den trek in de omgeving van Steijl waargenomen (Riotte. Ardea. 1913. p. 65). Pater Riotte schreef mij, dat hij sindsdien de soort in de bosschen langs de grens tusschen Venlo—Reuver en te Maashees, Baarlo, Helden en Kessel overal, ook als broedvogel, vastgesteld heeft.

Gebied III. Broed- en zwerfvogel in de dennenbossen om Roermond, bij Swalmen, Vlodrop enz. In den winter soms talrijk.

Gebied IV. Broedde o.a. in 1922 in de omgeving van Arcen.

De Heer C. Roncken vond het nest in een holte in een oude paal en zag een der ouden erbij zoodat vergissing uitgesloten is.

Gebied V. Broedvogel in de dennebosschen tusschen Roermond en Weert o.a. te Nunhem (♂ 8 Mei 1911, coll. Hens), Haelen, Heithuizen en om Venray (eieren van daar in mijn collectie alsmede ♂ 20 April 1910 in coll. Nillesen).

Ook in de Rijnprovincie onregelmatig verspreid wegens haar uitsluitend broeden in

49. *Parus palustris longirostris* Kleinschm.
Glanzköpfige Sumpfmeise.

Waar de verschillen tusschen deze soort en den Matkop, *Parus atricapillus*, niet ieder waarnemer bekend zijn, hetgeen blijkt uit de publicatiën van Riotte en mededeelingen mijner correspondenten, moet ik bij de behandeling van deze en de volgende soort uitsluitend afgaan op eigen waarnemingen en het materiaal in de verschillende Limburgsche collectien.

Door de geheele provincie treft men Zwartkopmeezen aan, zoowel in het Noorden, o.a. bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 65), Helden—Panningen (J. Esser), Ottersum (J. Vallen) enz. als in het Midden en Zuiden. Tot welke soorten deze behooren valt zonder materiaal of deskundige waarneming niet vast te stellen. Met zekerheid is mij voor de verschillende gebieden het volgende bekend:

Gebied I. Broed- en zwerfvogel. Als zoodanig door mij vastgesteld, respect. verzameld te Heerlen, Valkenburg, Berg en Terblijt, Houthem, Hulsberg, Oud-Valkenburg,

50. *Parus atricapillus subrhenanus* Kleinschm. en Jord. Westelijke Matkopmees.
Duitsch: Mattköpfige Sumpfmeise. Fransch: ?

Deze interessante meezensoort, welke het eerst als soort ontdekt en beschreven werd in 1897 door den bekenden Duitschen ornitholoog, Pastor Otto Kleinschmidt (Ornith. Jahrbuch. Jahrgang VIII. 1897. Heft 2 u. 3. p. 45 — 103), komt in Limburg veel talrijker voor dan ik aanvankelijk gemeend heb. Vooral sinds ik de verschillende stemgeluiden van deze en de vorige soort door het verzamelen van materiaal goed van elkander leerde onderscheiden, kon ik haar voorkomen op vele plaatsen in Limburg vaststellen. Zoo vond ik de soort langs met riet begroeide oevers van vijvers en plassen, in wilgenstruiken in de nabijheid van water, in witsen, in loofbosschen met duister onderhout en braamstruiken, in parken en tuinen, in boomgaarden, in heggen langs wegen en weilanden zoo ook in jonge naaldbosschen enz. Het geheele jaar door heb ik deze interessante meezensoort in Zuid-Limburg waargenomen; op vele plaatsen talrijker dan de Glanskop.

Gebied I. Een talrijke broedvogel in de omgeving van Heerlen (o.a. Welten en Kast. Ter Worm), Schin op Geulle, Berg en Terblijt, Valkenburg (meerdere exemplaren in mijn coll.), Houthem (als voren) enz. Het nest be-

naaldhout. Broedt daar echter tot aan de Limburgsche grens (1e Roi. V. f. d. R. p. 255). In België eveneens zeer lokaal en uitsluitend in naaldhout (Dubois. N. R. d. O. p. 196) o.a. in het arrondissement Verviers een algemeene broedvogel (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 111).

Westelijke Glanskop. — Duitsch:

Schin op Geulle enz. Talrijker dan de Pimpelmees.

Gebied II. Riotte (Ardea. 1913. p. 65) vermeldt het voorkomen van *Parus palustris* als broed- en zwerfvogel voor de omgeving van Steijl. Uit zijn mededeeling valt niet met zekerheid op te maken of hij den Glanskop wel den Matkop bedoelt; vermoedelijk beiden.

Gebied III. Broed- en zwerfvogel in de omgeving van Roermond, Swalmen, Sittard (coll. Beckers) enz. Talrijk.

Gebied IV. Geen zekere waarnemingen bekend.

Gebied V. Door mij aangetroffen te Nunhem in het najaar. Aldaar vermoedelijk ook broedvogel.

In de aangrenzende Rijnprovincie algemeen voorkomend (1e Roi. V. f. d. R. p. 254). Ook in België algemeen (Dubois. N. R. d. O. p. 196), o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 111).

vindt zich meestal in een holte in een half vermolmd paal, soms ook in een nestkastje. Langs het Ravensbosch te Houthem nestelde in 1921, 1922 en 1923 o.a. telkens een paartje in dezelfde paal en maakte daarin zelf ieder jaar een nieuwe holte, wijl ik de vorige ieder jaar na het broeden gedeeltelijk moest vernielen om het nestmateriaal er uit te kunnen halen.

De Matkop komt in een wijde omgeving van Valkenburg talrijker voor dan de Glanskop, uitgenomen in tuinen en parken, alwaar laatstgenoemde de overhand schijnt te hebben.

Gebied II. Geen gegevens omtrent het broeden bekend. Wel vernam ik het geluid der soort op 16 Sept. 1923 te Stein aan de Maas.

Gebied III. Broedt in de omgeving van Swalmen (♂ 16 Mei 1909. coll. Hens) en zeer waarschijnlijk ook te Susteren, alwaar ik de soort in het najaar zeer talrijk waarnam en op 29 April 1922 ook den zang te hooren kreeg.

Gebied IV. Geen waarnemingen bekend.

Gebied V. Ik vond de soort in de omgeving van Heithuizen (zomer 1912), Nunhem (29 Augustus 1909). In de coll. Beckers bevindt zich een zeer jong exemplaar uit de omgeving van Weert (Juli 1901). Op 24 en 25 April 1923 en 24 April 1924 vernamen de Heer Tj. de Vries

No. 52. *Regulus regulus regulus* (L.) - Goudhaantje (beneden).

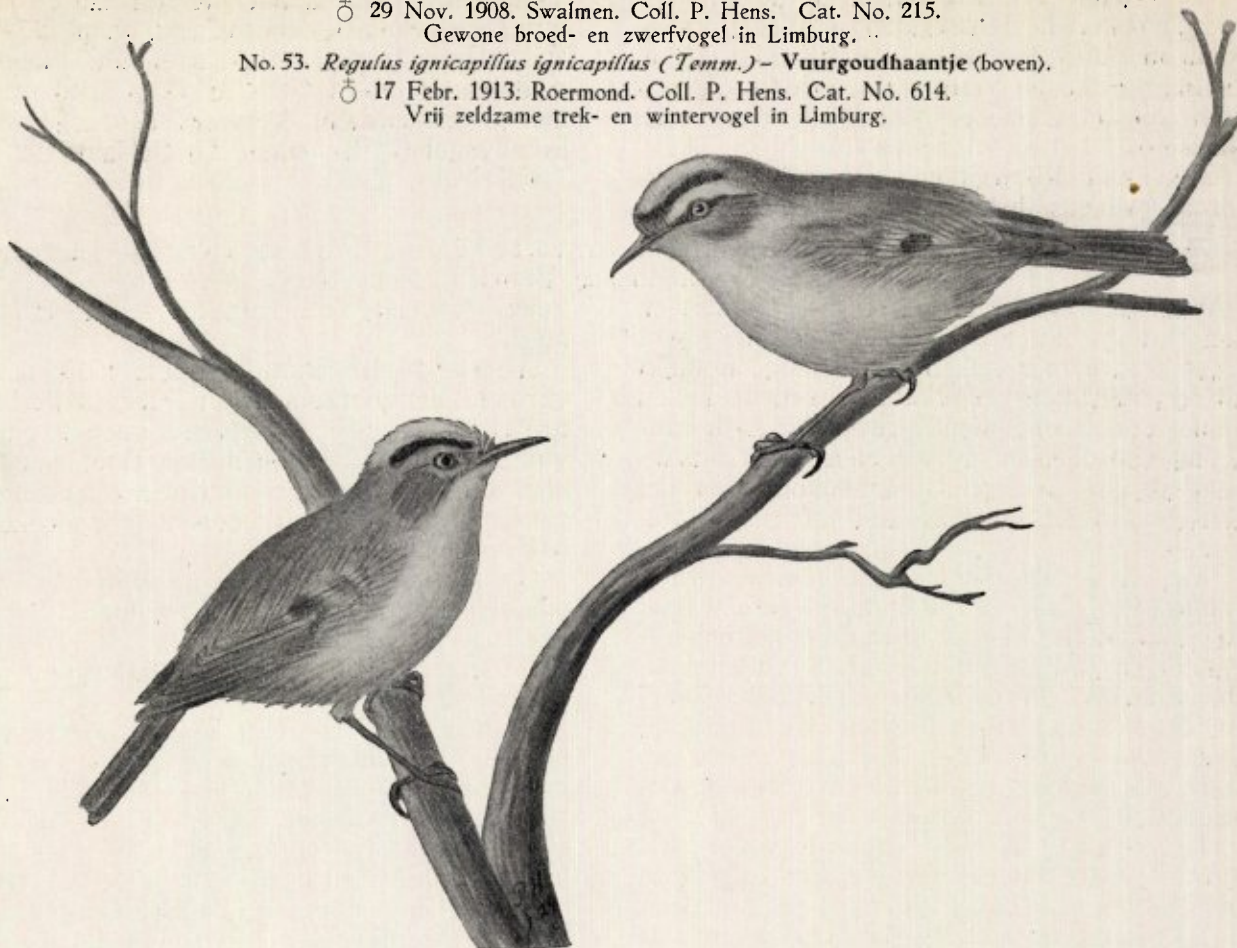
♂ 29 Nov. 1908. Swalmen. Coll. P. Hens. Cat. No. 215.

Gewone broed- en zwerfvogel in Limburg.

No. 53. *Regulus ignicapillus ignicapillus* (Temm.) - Vuurgoudhaantje (boven).

♂ 17 Febr. 1913. Roermond. Coll. P. Hens. Cat. No. 614.

Vrij zeldzame trek- en wintervogel in Limburg.

en ik den lokroep der soort in jong naaldhout in de omgeving van Venray. Op 25 April 1924 vernam ik deze Mees eveneens in een moerassig boschje te Nederweert.

De vleugelmaten van 12 in Limburg bemachtigde ♂♂ en 10 ♀♀ bedragen respect. 59—62 m.m. en 56—61 m.m., zoodat onze vogels m.i. behooren tot den door Kleinschmidt en von Jordans in Falco 1916, p. 17, beschreven vorm *sub rhenanus*.

In de vlakten der Rijnprovincie op vele plaatsen broedend (le Roi u. Geyr von Schweppenburg. „Beiträge” p. 116). In het Mainz—

GENUS : AEGITHALOS Herm. 1804.

51. *Aegithalos caudatus europaeus* (Herm.) Staartmees. — Duitsch : Schwanzmeise.

Fransch : Mésange à longue queue.

Algemeen voorkomende broed- en zwerfvogel. Volgens Nillesen (Natuurh. Gen. Jaarb. 1912. p. 25) in het Zuiden talrijker dan in het Noorden. Volgens mijn ervaring in Midden-Limburg even talrijk als in het Zuiden der provincie.

Er komen zoowel bij de ♂♂ als de ♀♀ alle

GENUS : REGULUS Vieill. 1800.

52. *Regulus regulus regulus* (L.) Goudhaantje. — Duitsch : Winter-Goldhähnchen.

Fransch : Roitelet huppé.

Broedt hier en daar in dennen- en loofbossen door de geheele provincie. Buiten den broedtijd meestal talrijk rondzwerfend, doch

Becken (Rhein bei Darmstadt und Ingelheim) vervangen door de subspecies *Parus atricapillus rhenanus* Kleinschm. (Falco. 1916. p. 17). — In België is de verbreiding dezer soort nog niet met juistheid bekend. Ridder G. v. Havre berichtte mij, dat hij den Matkop heeft vastgesteld bij Antwerpen en aan „de Vlaamsche Hoofd” (Westelijke oever der Schelde in Oost-Vlaanderen tegenover Antwerpen). Hij veronderstelt, dat deze Mees ook in Belgisch-Limburg en in de andere Oostelijke deelen van het land voorkomt, maar tot dusverre (1922) ontbreekt zekerheid hieromtrent.

overgangen voor van zwaar gestreepte- tot zuiver witte koppen. Deze laatsten evenwel het minst talrijk.

Ook in de Rijnprovincie (le Roi : V. f. d. R. p. 256) en België (Dubois. N. R. d. O. p. 196) zeer gewoon.

in zachte winters minder talrijk (o.a. in 1922—23).

Waargenomen in :

Gebied I. Broedvogel o.a. te Valkenburg en Berg en Terblijt, Nuth (P. Cremers) en vermoedelijk op nog vele andere plaatsen in dit gebied. Overigens talrijk rondzwervend.

Gebied II. Broedvogel o.a. bij Steijl. In groot aantal doortrekkend en rondzwervend. Riotte (Ardea. 1913. p. 66) zag o.a. aldaar op 9 Maart 1911 een vlucht van 2 à 300 stuks in Noordelijke richting trekken.

Gebied III. Ik vond het Goudhaantje o.a. broedend in het loofbosch nabij het Kast. Hiltenraad te Swalmen.

53. *Regulus ignicapillus ignicapillus* (Temm.) Vuurgoudhaantje. — Duitsch: Sommer Goldhähnchen. Fransch: Roitelet triple bandeau.

Het is moeilijk na te gaan of de soort in onze provincie talrijk voorkomt, daar het onderscheid tusschen deze en de vorige soort op eenigen afstand niet te zien is.

Het Vuurgoudhaantje broedt in Zuid- en Midden-Europa, doch werd tot nu toe in ons land niet anders dan op den trek of zwerf aangetroffen. Waar de soort evenwel in de Rijnprovincie niet ver van onze grens, o.a. bij Viersen, Müddersheim, Düsseldorf, in de Eifel enz. broedt (le Roi. V. f. d. R. p. 261) en ook in het even ten Zuiden van Limburg gelegen arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113) evenals in andere deelen van België niet zelden nestelend wordt aangetroffen (Dubois. N. R. d. O. p. 203), zou het geen verwondering baren indien zulks ook in Limburg te eeniger tijd geconstateerd werd. Tot nu toe is evenwel nog nooit een nest dezer soort in onze provincie gevonden.

Fam. : LANIIDAE.

GENUS : LANIUS L. 1758.

54. *Lanius minor* Gm. Kleine Klauwier. — Duitsch: Schwarzstirniger Würger. Fransch: Pie-Grièche à front noir.

Een zeer zeldzame verschijning in deze streken. Het eenigst bekende exemplaar is een ♀ hetwelk 3 Juni 1918 in het open veld bij Merkelbeek niet ver van Sittard, werd buitgemaakt en zich bevindt in de collectie der P. P. Benedictijnen aldaar. De soort was te voren slechts éénmaal met zekerheid in Nederland geconstateerd en wel te Rotterdam alwaar een ♂ werd geschoten in een moestuin aan de Schiekade in de laatste dagen van September of de eerste van October 1859 of 1860 (Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. p. 33).

In de aangrenzende Rijnprovincie zeer sporadisch verbreid en zeldzame broedvogel o.a. bij Aken (le Roi. V. f. d. R. p. 184). In België

55. *Lanius excubitor excubitor* L. Klapekster. — Volksn.: Môrdaekster, Houwekster (om Weert). Duitsch: Groszer Würger. Fransch: Pie-Grièche grise.

Een zeldzame broedvogel, welke slechts hier en daar sporadisch voorkomt. De meeste waarnemingen vallen in het winterhalfjaar.

Gebied I. In de collectie der P. P. Bene-

Gebied IV. In de omgeving van Ottersum alleen zwerfvogel in gering aantal (J. Valken).

Gebied V. Broedvogel te Nunhem en zeer waarschijnlijk op vele andere plaatsen in dit gebied.

Ook broed- en zwerfvogel in de aan Limburg grenzende deelen der Rijnprovincie (le Roi. V. f. d. R. p. 259). In België stand- en trekvogel (Dubois. N. R. d. O. p. 203). Bijv. in het arrondissement Verviers algemeen broedend (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 113).

Met zekerheid kan ik de volgende waarnemingen vermelden :

Gebied I. Een exemplaar bemachtigd te Amstenrade 14 Maart 1913 (coll. P. P. Benedictijnen te Merkelbeek). Een ♀ 30 Maart 1920 geschoten te Houthem (coll. Hens). Ten slotte zag ik 17 Januari 1922 in mijn tuin te Valkenburg een ♂ van zeer nabij, zoodat ik de soort absoluut zeker kon vaststellen.

Gebied II. Geen waarnemingen bekend.

Gebied III. Ik bezit een ♂ 17 Februari 1913 dood gevonden te Roermond.

Gebied IV. Op 30 Dec. 1923 werden eenige exemplaren gevangen te Blerik en op 12 Januari d.a.v. enkele te Venlo (J. Wielders).

Gebied V. In de collectie Beckers bevinden zich ♂ en ♀ in 1904 bij Weert bemachtigd. Nillesen bezat een ♂ 20 September 1912 bij Venray verzameld.

in den zomer regelmatig waargenomen op verschillende plaatsen in de provincie Hainaut, voornamelijk bij Bernissart en Mons. Broedend gevonden te Temploux bij Namen (Dubois. N. R. d. O. p. 195) en in den zomer 1 à 2 paartjes gezien te Mons (Le Gerfaut. 1919. p. 78).

Gelet op het vorenstaande en in aanmerking nemend, dat de soort (zooals trouwens de meeste klauwiersoorten) gaarne zonder eenige merkbare reden haar broedgebied wisselt en op de eene plaats spoorloos verdwijnt om elders als nieuwen broedvogel te verschijnen, is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat zij ook eens in onze provincie zich als broedvogel gaat vestigen.

dictijnen te Merkelbeek bevindt zich een exemplaar afkomstig van de Brunsummerheide, alwaar de soort misschien wel broedt. — In de omgeving van Heerlen en Valkenburg zag ik

tusschen de jaren 1913—1923 nimmer een Klap-ekster. De soort is in Zuid-Limburg bepaald zeldzaam.

Gebied II. Zeldzame doortrekker bij Steijl (Riotte. Ardea 1913. p. 67). In de collectie Nillesen bevindt zich een ♀ 14 November 1907 bij Maasbracht geschoten.

Gebied III. Doortrekker en wintervogel in klein aantal.

Waargenomen in de omgeving van Swalmen o.a. 11 Maart 1906, 14 November 1909 en 20 Februari 1910 (H. Vallen). Bij Maasniel werd 7 December 1921 een exemplaar bemachtigd (J. L. Wiolders). Overigens nog bewijsstukken uit dit gebied (omgeving van Swalmen) in de collectie H. Vallen. Ten slotte bezit de Heer W. de Backer nog een exemplaar 11 Dec. 1920 bij Susteren verzameld.

Gebied IV. In de collectie J. Vallen bevindt zich een Klap-ekster 13 Januari 1922 bij Ottersum verzameld. Volgens schriftelijke mededeeling van genoemden Heer wordt de soort aldaar in den winter meer gezien. Zelfs zag hij einde Mei 1922 nog een exemplaar bij Bergen in het Noorden van Limburg. hetgeen het broeden der soort in die streek waarschijnlijk maakt. Zulks is reeds het geval geweest bij Arcen (J. Vallen).

56. *Lanius senator senator* L. Roodkopklauwier. — Duitsch : Rotköpfiger Würger. Fransch : Pie-Grièche rousse.

Sporadische broedvogel in verschillende delen der provincie, wiens aantal zeer achteruitgaat; op sommige plaatsen in de laatste tien jaren als broedvogel geheel verdwenen (o.a. om Valkenburg), zonder dat hier van vervolging of uitroeiing sprake kan zijn.

Zomervogel van eind April tot September. — Waargenomen in :

Gebied I. De thans overleden oud-Gemeentesecretaris van Valkenburg, de Heer A. Smeets, deelde mij voor eenige jaren mede, dat deze Klauwier vroeger in de omgeving dier gemeente vrij algemeen broedde. Ik zag een opgezet exemplaar van daar in zijn bezit. Thans komt de soort in die omgeving beslist niet meer voor. Evenmin zag ik haar om Heerlen.

Gebied II. Sporadische broedvogel in het Maasdal o.a. bij Roermond en Horn, alwaar ik de soort tusschen de jaren 1909—1912 herhaaldelijk broedend aantrof en verzamelde. Riotte (Ardea. 1913. n. 67) vermeldt deze Klauwier als zeldzamen broedvogel voor de omgeving van Steijl. In de collectie Nillesen bevinden zich ♀ 10 Augustus 1907 en vluchtig jong ♂ 24 Juli, ♂ 27 Juli en ♀ 23 Juli 1913, allen afkomstig van Maasbracht.

57. *Lanius collurio collurio* L. Grauwe Klauwier. — Volksn.: Môrd-aester. Duitsch : Rotrückiger Würger. Fransch : Pie-Grièche écorcheur.

Alhoewel in beperkt aantal en niet overal voorkomend, de talrijkste klauwierensoort in

Gebied V. Zeldzame broed- en trekvogel. In de collectie Beckers bevinden zich een ♂ en 4 pulli uit de omgeving van Weert (1903 en 1905). De collectie van wijlen den Heer J. Homeyer te Amsterdam bevat o.a. een legsel dezer soort van 3 eieren, 9 Mei 1916 gevonden te Venray (Jaarb. 1917 der Club van Nederl. Vogelk. p. 5). De Heer Knapen te Meijel vond de soort in enkele paren broedend op met enkele kleine dennen en berkjes begroeide heiden onder Meijel en Nederweert. Alhoewel in aantal achteruitgaande, komt de soort thans nog aldaar als broedvogel voor. Te Nuthem werd deze Klauwier volgens mededeeling van den jachtopzichter op den najaarstrek waargenomen en in het voorjaar tot in Mei.

In de laagvlakte der Rijnprovincie een sporadische broedvogel; nabij onze grens o.a. bij Krickenbeck en Terpoorten (Kreis Geldern), in het Elmpterbruch (aansluitend aan de Swalmheide nabij Roermond), in de Kreis München—Gladbach enz. Bij Aken alleen in den winter (le Roi. V. f. d. R. p. 181). In België een vrij algemeene standvogel (Dubois. N. R. d. O. p. 195). In het arrondissement Verviers echter een zeldzame broedvogel (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 111).

Gebied III. Broedvogel in klein aantal o.a. tusschen Roermond en Swalmen, te Roer bij Roermond, ja ik vond in 1909 zelfs een nest met eieren in een stadstuit aan de Roer in laatstgenoemde gemeente.

Gebied IV. De Heer J. Vallen meent de soort eenige malen te hebben waargenomen in de omgeving van Ottersum.

Gebied V. Broedvogel bij Horn, Weert (coll. Beckers), Venray (3 legsels van daar in de coll. Merckelbach), Griendsvveen (legsel van 12 Juni 1910 in coll. Rijks-Museum te Leiden) en vermoedelijk ook bij Helden—Panningen (J. Esser).

In de Rijnprovincie eveneens sporadische broedvogel, welke zijn gebied steeds wisselt. Aldaar langs de Limburgsche grens broedend waargenomen bij Terpoorten en Krickenbeck, Odenkirchen, München—Gladbach, Viersen, Ubach, bij Aachen enz. (le Roi. V. f. d. R. p. 185). In België volgens Dubois (N. R. d. O. p. 195) algemeen. Evenwel is de soort in het arrondissement Verviers, waar zij voor een dertigtal jaren algemeen voorkwam, thans geheel verdwenen (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 111). Een analoog geval derhalve als voor de omgeving van Valkenburg.

Limburg, welke op vele plaatsen broedend werd aangetroffen. Ook deze soort wisselt ech-

ter gaarne van gebied, zoodat men haar in een bepaalde streek in sommige jaren talrijk, dan weer weinig of in het geheel niet aantreft.

Zomervogel van Mei tot September. Waargenomen in :

Gebied I. Broedend aangetroffen bij Heerlen (1916), Houthem (legsel 4 Juni 1918 in mijn collectie), Wittem (1882 en 1910 ; legsel in coll. Merckelbach), Kerkrade (legsel van 1909 in coll. Merckelbach en ♂ en ♀ van 23 Juni 1905 in coll. Nillesen), Gulpen (legsel van 1912 in coll. Merckelb.), Nuth (P. Cremers), Eygelshoven (1905. coll. Nillesen) enz. In de laatste jaren in de omgeving van Valkenburg als broedvogel zoo goed als verdwenen. Wel verkreeg ik 18 Juli 1922 nog 2 volwassen jonge vogels te Houthem, doch daar deze alleen waren, kunnen zij best op grooten afstand uitgebroed zijn. In Juni 1924 aangetroffen in de Bergerheide bij Valkenburg (fr. Deitmers S.J.).

Gebied II. Broedend gevonden bij Maasbracht (exemplaren uit 1909 van daar in coll. Nillesen), Well (1911 als voren), Roermond (1906—1913), Maasniel (1906 en 1907), Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 67 ; o.a. in 1911 talrijker dan in 1910, in 1912 weer minder) enz.

Gebied III. Door den Heer H. Vallen en mij broedend aangetroffen in de omgeving van Roermond onder Melick-Herkenbosch, Vlodrop, Maasniel, Swalmen enz. tusschen de jaren 1906—1913. Volgens mededeeling van den jachtopziener ook broedend te Susteren.

Gebied IV. Broedend waargenomen op de ontginningen in de omgeving van Ottersum omstreeks 1920 (J. Vallen). Broedde omstreeks het jaar 1908 nog vrij talrijk te Arcen. Is daar evenwel gaandeweg steeds zeldzamer geworden en komt er thans (1923) zoo goed als niet meer voor. (C. Roncken).

Gebied V. Broedend gevonden nabij Horn (1913). Nunhem (1912), Haelen, Heithuizen, Weert (exemplaren uit de jaren 1896, 1899 en 1902 in de coll. Beckers), Helden—Panningen (J. Esser), Venray (F. van Baar), Nederweert (Knapen) enz.

In de Rijnprovincie : „Im nördlichen Teile „der Tiefebene findet er sich durchweg nur „ver einzelt in geringer Anzahl, im südlichen dagegen weit häufiger“. (le Roi. V. f. d. R. p. 185). Algemeen in België (Dubois. N. R. d. O. p. 195), o.a. in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 110).

Fam. : BOMBYCILLIDAE.

GENUS : BOMBYCILLA Vieill. 1808.

58. *Bombycilla garrulus* (L.). Pestvogel. — Duitsch : Seidenschwanz. Fransch : Jaseur de Bohême.

Onregelmatige trekvogel. In sommige jaren in klein aantal waargenomen. Gedurende de laatste 23 jaren kwam de Pestvogel in Nederland talrijk voor in de herfstmaanden (het meest in November) der jaren 1901, 1903 en 1913, terwijl hij in de overige jaren niet of slechts sporadisch werd aangetroffen.

Omtrent het voorkomen dezer soort in Limburg is mij het navolgende bekend :

Gebied I. Merkwaardigerwijze zijn mij uit dit gebied slechts enkele waarnemingen bekend. In December 1913 werden 2 stuks geschoten bij Beek L. en Nieuwjaar 1914 twee gezien te Oirsbeek (Maandbl. Natuurh. Gen. 1914. No. 2. p. 12) en begin Januari 1914, twee gevangen te Heerlen (als voren No. 3 p. 18). De Heer W. de Backer zag op 15 Januari 1924 één exemplaar langs den Scharnderweg te Maas-tricht in een heg zitten. Hij kon het beestje tot op enkele meters naderen en nauwkeurig bekijken.

Gebied II. In 1904 werden verschillende voorwerpen waargenomen nabij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 68). Ik bezit een ♂ 15 November 1912 in de Maasweiden nabij Roermond geschoten. Volgens mededeeling van den Heer J. L. Wiolders werd op 6 November 1921 en 21 Dec. 1922 telkens één exemplaar bemachtigd bij Maasbree.

Gebied III. In den herfst van het jaar 1903 werden 2 stuks bij Swalmen bemachtigd (coll. H. Vallen) alsmede een ♂ ter zelfder plaatse op 3 November 1910 (coll. H. Vallen). Op 20 Februari 1919 werd een vlucht van 20 à 30 stuks waargenomen nabij Tegelen (Riotte) alsmede een voorwerp eind November en een op 15 December 1919 geschoten nabij Venlo (J. L. Wiolders). Waar deze beide laatste vogels zich bevinden is mij niet bekend.

Gebied IV. In het Museum van het Genootschap te Maastricht bevindt zich een voorwerp dezer soort, hetwelk in December 1912 nabij Gennep werd verzameld. Op 15 Januari 1914 werden 12 stuks bij Arcen gevangen (C. Roncken).

Gebied V. In den herfst van 1902 werd een Pestvogel te Nederweert bemachtigd. Dit exemplaar bevindt zich in de coll. Beckers. Omstreeks 1904 een voorwerp nabij Helden (coll. Haffmans). In Januari 1924 zag de Heer F. van Baar 8 stuks te Spurckt onder Venray.

In de aangrenzende deelen der Rijnprovincie herhaaldelijk op vele plaatsen, ook nabij de Limburgsche grens, waargenomen, o.a. in de jaren 1901, 1903—04 (talrijk), 1905, 1906 en 1907 (le Roi. V. f. d. R. p. 174 en „Beiträge“ p. 86). Eveneens in België op onregelmatige tijdstippen overal waargenomen (Dubois. N. R. d. O. p. 205).

Fam.: MUSCICAPIDAE.

Genus : MUSCICAPA Briss. 1760.

59. *Muscicapa striata striata* (Pall.). Grauwe Vliegenvanger. — Volksn.: Spimeuske, Vlegenvängerke, Pieperke en Vlegenpitser. Duitsch : Grauer Fliegenfänger. Fransch : Gobe mouche gris.

Een algemeen verbreide broedvogel, welke eind April of begin Mei hier aankomt en eind September, soms begin October weer vertrekt. Als merkwaardig laten datum vermeld ik de vangst van een ♀ op 10 November 1909 te Swalmen. Aankomstdata : 30 April 1908, Roermond, 25 April 1909, 8 April 1910, Steijl (Riotte), 2 Mei 1911, 3 Mei 1912, idem, 30 April 1913, Steijl, 28 April 1914, Steijl, 5 Mei 1917, Heerlen, 5 Mei 1918, 7 Mei 1919 (8 Mei, Steijl), 1 Mei 1920 (1 Mei, Stijl) en 1 Mei 1921, Valkenburg (7 Mei, Steijl), 3 Mei 1922, Houthem (3 Mei, Stijl) en 4 Mei 1923, Valkenburg (5 Mei, Steijl).

GENUS : FICEDULA Briss. 1760.

60. *Ficedula hypoleuca hypoleuca* (Pall.). Zwartgrauwe Vliegenvanger. — Duitsch : Trauer-Fliegenfänger. Fransch : Gobe mouche noir.

Tot nu toe nog niet broedend in onze provincie aangetroffen. Verschijnt jaarlijks in de geheele provincie in wisselend aantal op den trek van half April of begin Mei tot het einde dier laatste maand en van begin of half Augustus tot eind September (24 Sept. 1923, Houthem, J. Knols). Alhoewel de soort aan de vuurtorens der Zeeuwsche- en Hollandsche kust tot minstens 10 October wordt waargenomen, zag ik in Limburg na September er nimmer een.

Als bijzonder vroege najaarsdatums kan ik vermelden 8 Augustus 1922 en 28 Juli 1923 telkens één voorwerp te Houthem in Zuid-Limburg, alsmede de waarneming van een exemplaar op 1 Juli 1908 bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 69) en 17 Juli 1923, Blerik (J. Wielders). Eerste voorjaarsdata : 28 April 1908 Swalmen, 9 Mei 1909, id., 1 Mei 1910, id. tot 22 Mei d.a.v., 8 Mei 1911, Nunhem (11 Mei, Steijl), 26 April 1912 bij Steijl (Riotte. Ardea. 1913. p. 69), 14 April 1913, Steijl, 6—11 Mei 1919, Houthem. In 1920 in de omgeving van Valkenburg niet waargenomen. 1 Mei 1921, Houthem. De grootste trek, welke ik ooit in het voorjaar van deze soort heb waargenomen, is wel in 1922 geweest. Het aantal Zwartgrauwe Vliegenvangers, dat toen, vooral half Mei, in de omgeving van Valkenburg doortrok, was niet te schatten. Het wemelde hier letterlijk van deze vogeltjes. De eerste, een grauwbrown voorwerp, werd te Houthem gezien op 15 April. Dit is vermoedelijk voor ons land wel de vroegst bekende datum. Op 17 April d.a.v. ♂ ad. te Schimmert, 23 April 2 te Houthem, 3, 4, 6, 7 en 8 Mei telkens enkele daar. 11 Mei enorme trek te Houthem en Schimmert. Op 13, 14 en 15 Mei zeer veel te Houthem. — Pater Riotte stelde hetzelfde verschijnsel vast voor de omgeving van Steijl terwijl ook voor de om-

In de vlakten der Rijnprovincie algemeen (le Roi. V. f. d. R. p. 177). Zoo ook in België, alwaar de soort volgens Dubois (N. R. d. O. p. 205) begin September wegtrekt. Volgens le Roi vertrekt de soort in de Rijnprovincie einde Augustus tot midden September. Behalve den abnormalen datum van 10 November 1909, Swalmen, kan ik als laatste waarnemingsdata voor Limburg nog vermelden : 2 October 1908, Roermond, 22 September 1909, Roermond, 28 September 1910, Roermond, 11 September 1916, Heerlen en 17 September 1921, Valkenburg.

geving van Velp (Geld.) in dat jaar een opvallend sterke voorjaarstrek der soort door den Heer H. van Straaten gemeld wordt (Ardea. 1923. p. 18). — Vervolgens 3 Mei 1923 (J. Knols) en 15 April 1924, Houthem (J. Nix).

Omtrent het voorkomen van dezen Vliegenvanger in de Rijnprovincie zegt le Roi (V. f. d. R. p. 178) : „In den gebirgigen Teilen der „Rheinprovinz stellenweise nicht selten als „Brutvogel im Mai und Juni. In der Ebene nur „von einer Stelle nistend nachgewiesen, dagegen alljährlich, oft in bedeutender Anzahl, in „der zweiten Helfte April bis Mitte Mai sowie „im August. und Sept. auf dem Durchzuge“.

De soort werd in ons land een enkele maal broedend aangetroffen o.a. in 1916 te de Lutte, gemeente Losser bij Oldenzaal (Ardea. 1917. p. 106). Even over de grens bij Bentheim broedt deze Vliegenvanger regelmatig. Wijders in ons land nog broedend gevonden te Gestel en te Ginneken in Noord-Brabant, te Schiedam (Zuid-Holland) in 1890, op Texel (Noord-Holland) in 1901 en te Denekamp (Overijssel) in 1903 (Baron Snouckaert van Schauburg. Avifauna Neerlandica. p. 35).

In België doortrekker, doch hier en daar ook broedend o.a. zeldzaam in het arrondissement Verviers (L. Coopman. Le Gerfaut. 1921. p. 114), doch volgens schriftelijke mededeeling van den Heer Ridder G. van Havre verschillende malen bij Antwerpen, in de Kempen, wellicht ook in Limburg ; nog al regelmatig bij Verviers ; ook in de Ardennen.

Het voorkomen van den Witgehalsden Vliegenvanger, *Ficedula albicollis* (Temm), is voor onze provincie nog niet met zekerheid bewezen. 1). Het schijnt, dat sommige opgaven betreffende deze soort op oude ♂♂ van *hypoleuca* betrekking hebben. —

Evenmin werd de Dwerg- of Roodkeel-Vliegenvanger, *Muscicapa parva parva* Bechst., welke slechts enkele malen in het overige deel van ons land is waargenomen, in Limburg aangetroffen.

GENUS : PHYLLOSCOPUS Boie 1826.

61. *Phylloscopus collybita collybita* (Vieill.) Tjiftjaf. — Volksn.: Ovemenneke, Overdekkertje, Kapelmeisterke en Zageslijper. Duitsch : Weiden-Laubvogel.

Fransch : Pouillot véloce.

Zomervogel, welke door de geheele provincie broedend wordt aangetroffen, zoowel in parken en groote tuinen, als in kleine loofbosschen, boschranden, struikgewas enz.

De soort komt gewoonlijk half Maart en blijft tot eind September en begin October, zelden tot in November. Als datums van aankomst en van laatste waarneming kan ik vermelden : 17 Maart 1906, Roermond, 29 Maart 1907, id., 26 Maart 1908, id. (27 Maart, Steijl), 31 Maart 1909, id., 11 Maart 1910, id. (10 Maart, Steijl), 22 Maart 1911, id. (22 Maart, Steijl), 10 Maart 1912, Rolduc—Kerkrade, (12 Maart, Steijl), 14 Maart 1913, Steijl, 25 Maart 1914, Steijl, 31 Maart 1916, Heerlen, 15 April 1917, Heerlen (uiterst koud en laat voorjaar), 19 Maart 1918, Houthem, 12 Maart 1919, Valkenburg (11 Maart, Steijl), 16 Maart 1920 Houthem, (22 Maart, Steijl), 4 Maart 1921, id., 7 Maart

62. *Phylloscopus trochilus trochilus* (L.) Fitis. — Duitsch : Fitis-Laubsänger. Fransch : Pouillot fitis.

Talrijke zomervogel, welke zich echter minder in de onmiddellijke nabijheid van menselijke woningen ophoudt dan de vorige soort. Men vindt haar als broedvogel in grootere en kleinere bosschen, vooral in jonge denaanplantingen, alwaar de Tjiftjaf minder wordt aangetroffen. In tuinen en parken nabij bebouwde kommen ziet men de soort alleen op den trek. Hierin verschilt zij beslist van de Tjiftjaf, die ik in steden en dorpen ook in den broedtijd daar dikwijls — eveneens nestelend — aantrof.

De soort komt hier gewoonlijk begin April, zelden eind Maart en blijft tot September, soms zelfs tot begin October. Als datums van eerste en laatste waarneming kan ik vermelden : 8 April 1906, Roermond, 6 April 1907, id., 9 April 1908, id. (9 April, Steijl), 28 Maart 1909, id. (30

63. *Phylloscopus trochilus eversmanni* (Bp.) — Noordelijke Fitis.

Deze Noordelijke subspecies (Noord-Zweden, Noord-Rusland en Siberië) van onze Fitis, welke in voor- en najaar (eind April en Mei en in September-October, soms November) in klein aantal op den trek in Engeland (H. F. Witherby. A Practical Handbook of British Birds. p. 307) en Helgoland (Ornith. Monatsber. 32. Jahrg. 1924. No. 2. p. 34) wordt waargenomen, is twee malen in ons land aangetroffen en wel telkens in Limburg. Ik verzamelde n.l. een ♂ 4 April 1909 te Swalmen (coll. R. Baron Snouckaert van Schauburg) en op 8 Mei 1911 wederom een ♂ te Nunhem nabij Roermond (coll. Hens). De Heer Nillesen spreekt in

1) Ik sta eenigszins twijfelachtig tegenover de mededeeling van Dr. G. J. van Oordt (Ardea = 1924 = p. 8), volgens welke hij op 30 Juli 1918 tusschen Bunde en Geulle (Zuid-Limburg) twee exemplaren van *Ficedula albicollis* (Temm.), n.l. ♂ en ♀ zou waargenomen hebben. Vergissing met *F. hypoleuca* acht ik niet uitgesloten.

1922, id. (10 Maart, Steijl) en 22 Maart 1923, id. (21 Maart, Steijl) alsmede 21 September 1905, Roermond, 29 September 1907, id., 1 October 1908, id., 25 September 1909, Nunhem, 29 September 1910, Roermond, 28 September 1916, Heerlen, 20 October 1917, Voerendaal, 9 October 1919, Valkenburg, 5 October 1920, id., 24 September 1921, id. en 11 October 1922, Houthem (J. Knols), terwijl 11 November 1923 een exemplaar werd gevangen te St. Pieter bij Maastricht (F. Sonnevile). Ik heb dit laatste stuk zelf onderzocht.

In de Rijnprovincie algemeen v. half Maart—October, soms begin November (le Roi. V. f. d. R. p. 277). Ook in België algemeen van de tweede helft van Maart — October (Dubois. N. R. d. O. p. 203).

Maart, Steijl), 6 April 1910, id. (7 April, Steijl), 1 April 1911, id. (28 Maart, Steijl), 9 April 1912, id. (14 April, Steijl), 28 Maart 1913, Steijl, 2 April 1914, Steijl, 3 April 1916, Heerlen, 15 April 1917, id. (zeer koud en laat voorjaar), 9 April 1918, Valkenburg, 8 April 1919, Houthem, (9 April, Steijl) 11 April 1920, Oud-Valkenburg (28 Maart, Steijl), 3 April 1921, Houthem. (1 April, Steijl) 12 April 1922, Berg en Terblijt (16 April, Steijl) en 29 Maart 1923, Houthem (26 Maart, Steijl) alsmede 2 October 1909, Swalmen, 20 September 1917, Valkenburg en 24 September 1919, Houthem.

In de Rijnprovincie algemeen van einde Maart of begin April tot September (le Roi. V. f. d. R. p. 277). Voor België noemt Dubois (N. R. d. O. p. 203) de soort algemeen van de tweede helft van Maart tot eind September.

het Jaarboek van het Natuurh. Gen. in Limburg, 1913. p. 118, abusievelijk van vrouwelijke exemplaren.

Deze vorm onderscheidt zich behalve door in het algemeen langere vleugels, van de gewone Fitis door de meer bruine- in plaats van groenachtige bovenzijde, witte- in stede van gele oogstreep en vuilwitte- in plaats van geelachtige onderzijde.

Omtrent het voorkomen dezer subspecies in het aangrenzende Rijnland zoowel als in België, heb ik in de literatuur niets vermeld gevonden.

Afgesloten 26 Juli 1924.